

Nieuwkomerskinderen aan het woord

Zahraa Attar, Jantien Smit en Elma Blom

Nieuwkomerskinderen worden zelden betrokken bij het vormgeven van hun onderwijs, ook niet als het over zaken gaat die voor hen zelf van belang zijn, zoals het inzetten van hun thuistaal bij het leren. Deze handreiking is gebaseerd op gesprekken met drie Syrische kinderen in het primair nieuwkomersonderwijs en observaties van hun gedrag tijdens formeel leren in de klas en informeel leren bij een museumbezoek.

De gesprekken en observaties zijn (uit)gevoerd door een onderzoeker van Syrische afkomst en tevens de eerste auteur van deze handreiking. Ze kent de cultuur en taal van de kinderen door en door, en gebruikte deze kennis in haar interpretaties. De gesprekken over de thuistaal zijn dan ook in de thuistaal gevoerd.

Wij presenteren deze handreiking als een denkkader om jou als onderwijsprofessional te helpen reflecteren op je eigen praktijk en om je inzicht te geven in normen, waarden en gedragscodes uit verschillende culturen. Hiermee hopen wij bij te dragen aan het verminderen en voorkomen van misverstanden tussen

leerkrachten en ouders, én tussen leerkrachten en leerlingen. Tot slot presenteren wij suggesties van de participerende nieuwkomerskinderen over het gebruik van de thuistaal in het Nederlandse onderwijs.

Normen, waarden en gedragscodes

Nieuwkomersleerlingen zijn vaak gewend aan sociale omgevingen waar andere normen, waarden en gedragscodes gelden dan in Nederland (zie bijvoorbeeld de vergelijkingen van [Hofstede](#)). De Syrische cultuur is collectivistisch, en dit is merkbaar in alle facetten van de samenleving inclusief het onderwijs. Daarnaast verhouden leerkracht en leerling, maar ook leerkracht en ouder, zich in Syrië anders tot elkaar dan in Nederland. Deze aspecten kunnen bepalend zijn voor het gedrag en de reacties van Syrische nieuwkomerskinderen in Nederland. Hieronder volgen een paar voorbeelden.

Het individuele kind

Syrische kinderen zullen de waarden van de school voorrang geven boven hun eigen, individuele waarden. Als op school de nadruk

eenzijdig op het leren van het Nederlands ligt zonder daarbij de waarde van de thuistaal te erkennen, dan nemen kinderen deze houding over, zelfs als dit in hun nadeel werkt en ten koste gaat van de waardering van hun thuistaal of het leren. In de gesprekken benadrukten de kinderen bijvoorbeeld het belang van Nederlands leren en hun voorkeur voor het gebruik van Nederlands op school en in het museum, iets wat de dagelijkse praktijk op hun school weerspiegelt. Hun gedrag toonde echter een andere voorkeur. Toen we tijdens de gesprekken drietalig materiaal in het Arabisch, Engels en Nederlands aanboden, kozen de kinderen voor het Arabisch. Waarschijnlijk omdat ze het Arabisch beter begrepen dan het Nederlands of Engels.

Kinderen uit Syrië zijn doorgaans minder dan Nederlandse kinderen gewend om het podium te krijgen, hun mening te geven, of suggesties te delen. In onze gesprekken moesten de kinderen in reactie op vragen die kritisch denken stimuleren vaak lachen.

Dit gebeurde bijvoorbeeld wanneer we hen de vraag stelden wat ze als eerste in het nieuwkomersonderwijs op hun school zouden veranderen als ze minister van onderwijs zouden worden. Ze lachten niet zozeer omdat ze de vraag grappig vonden, maar omdat een schoolse situatie waarin ze uitgenodigd worden om op zo'n opiniërende vraag te reageren voor hen ongebruikelijk is, laat staat dat dit carrièreperspectief in hun optiek voorstelbaar is.

De rol van ouders

In Syrië is het respect voor leerkrachten groot (lees bijvoorbeeld de [uitleg](#) van Hofstede over machtsafstanden). Ouders hebben min of meer

blind vertrouwen in wat de leerkracht zegt. Zij zullen het oordeel van de leerkracht niet in twijfel trekken of in discussie gaan met de leerkracht, noch de waarde zien van hun eigen aanwezigheid op school. De school is immers het domein van de leerkracht en niet van de ouders.

“ IN SYRIË IS HET RESPECT VOOR LEERKRACHTEN GROOT. OUDERS HEBBEN MIN OF MEER BLIND VERTROUWEN IN WAT DE LEERKRACHT ZEGT. ZIJ ZULLEN DE WAARDE VAN HUN EIGEN AANWEZIGHEID OP SCHOOL DAAROM MEESTAL NIET ZIEN.

In de gesprekken gaven de kinderen inderdaad aan dat hun ouders zelden naar school kwamen. Zij lieten weten dat dit van hen ook niet hoefde, omdat zij dachten dat hun ouders zonder tolk weinig zouden begrijpen van wat er wordt verteld.

Doordat ouders het Nederlands niet of beperkt machtig zijn, kunnen ze dus ook geen rol spelen op school en zijn zij degenen die door hun kind geholpen moeten worden, in plaats van omgekeerd. Al na een paar maanden op de Nederlandse school kan het namelijk gebeuren dat nieuwkomerskinderen hun ouders moeten ondersteunen door voor ze te tolken of door uitleg te geven over hoe de zaken op school lopen (lees [hier](#) verhalen van kinderen die voor hun (groot)ouders tolkten en over de gevolgen hiervan).

Als alle communicatie in het Nederlands wordt gevoerd, en de ouders, die nog maar kort in Nederland zijn, geen of weinig Nederlands spreken en verstaan, zien ouders voor zichzelf geen rol bij het leren van hun kind, en zien ook leerkracht en kinderen dit niet. Dit leidt ook tot een situatie waarin ouders hun kinderen moeilijk kunnen ondersteunen in schoolzaken, hetgeen bij uitstek essentieel is voor kinderen in kwetsbare posities. Het zoeken naar manieren om ouders te betrekken zonder dat daarvoor grote taalvaardigheid in het Nederlands vereist

is, wordt daarom noodzakelijk.

Taalattitudes en taalbeleid

Hieronder gaan we dieper in op taalattitudes van nieuwkomerskinderen en hoe taalbeleid daar een rol in kan spelen. De drie Syrische nieuwkomerskinderen zagen niet hoe hun thuistaal (Syrisch-Arabisch) van nut kon zijn voor het leren op school of thuis, hoewel hun taalkeuze het tegendeel suggereerde, zoals hierboven beschreven is. Ze gaven ook aan soms Nederlandse woorden in hun thuistaal op te zoeken, maar waren terughoudend in wat ze hierover kwijt wilden en wekten de indruk dat vertalen naar Arabisch eigenlijk niet mocht. We vroegen hen hoe ze het zouden vinden om in de klas met andere Syrische kinderen opdrachten in het Arabisch te bespreken. Zij dachten dat de leerkracht dit niet zou toestaan, of zelfs boos zou worden, omdat de leerkracht hen niet zou kunnen verstaan, en omdat dit de ontwikkeling van taalvaardigheid in het Nederlands zou hinderen. "Dit zou het plan van de leerkracht verpesten," zei een kind.

Tijdens het museumbezoek in het kader van dit project werd duidelijk dat extra uitleg in het Arabisch het begrip van de drie leerlingen aanzienlijk vergrootte. Desondanks gaven de kinderen aan dat ze geen meertalig materiaal of een meertalige rondleider nodig hadden. Net als alle andere kinderen wilden ze de verhalen 'gewoon' in het Nederlands horen. Deze reacties laten zien dat een exclusieve focus op het Nederlands ertoe kan leiden dat kinderen bepaalde taalattitudes ontwikkelen, hun eigen kennis en ervaringen niet durven te benutten en de relevantie hiervan niet meer zien.

Hoe dan wel?

Een duidelijk taalbeleid waarin heel expliciet wordt aangegeven dat alle thuistalen welkom zijn, is essentieel. Maar alleen beleid is niet voldoende: ook gedrag op school en in de klas doen ertoe. Het maken van concrete afspraken en heldere richtlijnen over hoe het taalbeleid uitgevoerd wordt, school-breed en op klasniveau, is nodig. Naast een herhaaldelijke uitnodiging om de thuistaal te benutten, is waardering voor leerlingen die elkaar via de thuistaal helpen stimulerend. Concreet zouden er afspraken gemaakt kunnen worden rondom overleggen in de thuistaal tijdens de les, of

het opzoeken van Nederlandse woorden in de thuistaal (of omgekeerd) door middel van bijvoorbeeld Google Translate. Wel is het van belang om ervoor te zorgen dat leerlingen zich in een meertalig onderwijs-leerklimaat niet buitengesloten voelen. Een gedeelde, gemeenschappelijke taal blijft daarom altijd

belangrijk. Om een veilig, meertalig klimaat te creëren, is er naast het opstellen van een helder thuistalenbeleid en het maken van expliciete afspraken daarover nog een belangrijke voorwaarde: een basis leggen voor wederzijds vertrouwen. De leerling moet erop kunnen vertrouwen dat de leerkracht het goed vindt als de thuistaal wordt gebruikt, en de leerkracht moet erop leren vertrouwen dat leerlingen gemotiveerder aan het werk gaan als zij hun thuistalen mogen benutten.

Tot slot: omdat ouders een onmisbare rol spelen, zeker als het over thuistalen gaat, zouden er bijvoorbeeld via een ouderappgroep foto's gedeeld kunnen worden van de stof waaraan in de klas wordt gewerkt, met de uitnodiging om hier thuis in de moedertaal ook over in gesprek te gaan.

Resultaat?

Kinderen ontwikkelen inclusieve attitudes en gewoontes ten opzichte van hun thuistaal. Het wordt voor hen gewoon om bij het leren te schakelen tussen de thuistaal en het Nederlands, met waar nodig een vertaalslag voor de leerkracht naar het Nederlands. Op deze manier, en met het wederzijdse vertrouwen in het achterhoofd, wordt niemand buitengesloten. Doordat kinderen beter in staat zullen zijn om in de thuistaal met hun ouders te delen wat ze leren, én doordat ouders expliciet uitgenodigd worden om thuis met de leerstof in de thuistaal

Tien suggesties van kinderen

De nieuwkomerskinderen gaven aan dat de thuistaal weinig nut heeft op school, maar toch kwamen ze, nadat ze de ruimte hiervoor kregen, wel met veel praktische tips, die juist laten zien hoe belangrijk het is om de thuistaal op school in te zetten. We noteerden de volgende tien tips:

1. "Als iemand iets aan de leerlingen of de ouders toelicht, tolk ik voor ze, zodat ze weten waar het over gaat."
2. Taalbuddy: "Ik vond het heel goed dat ik op de eerste dag van school verbonden werd met andere nieuwkomerskinderen die ook Arabisch spraken en die al eerder op school zaten. Ze hebben voor mij vertaald en getolkt wat de leerkracht zei. Ze vertelden mij hoe de zaken op school lopen."
3. "Ik zou willen, voor een betere communicatie met ouders, dat er een leerkracht is die Arabisch spreekt."
4. "Ik zou Google Translate meer inzetten om kinderen en ouders te helpen om dingen te begrijpen."
5. "Ik zou twee leerkrachten in de klas hebben: een reguliere leerkracht en een leerkracht of een assistent die de thuistaal van de kinderen spreekt."
6. "Ik zou een tolk inzetten bij oudergesprekken die op locatie aanwezig is."
7. "Ik zou de e-mails/ brieven aan de ouders in de thuistaal versturen."
8. "Ik help ze bij het zoeken naar een goede school voor hun kind en waar ze spullen voor de school kunnen kopen."
9. "Ik zou kinderen laten picknicken of een fietstocht laten maken met andere kinderen die dezelfde taal spreken, maar ook met Nederlands sprekende kinderen, zodat ze nieuwe woorden leren."
10. "Ik laat ze leren door projecten te doen, bijvoorbeeld 'modeshows', om woordenschat over kleren te leren, of 'samen koken', om woordenschat over eten en koken te leren etc."

aan de slag te gaan, kunnen ook ouders meer betrokken raken. Dit werkt uiteraard in het voordeel van het kind. Bovendien zullen ouders daardoor zelf de meerwaarde gaan zien van hun betrokkenheid bij de ontwikkeling van hun kind in de thuistaal.

Geen oppervlakkige, maar een zorgvuldige meertalige aanpak

In veel (nieuwkomers)scholen zie je bij binnenkomst op de muur welkomstwoorden hangen in verschillende talen. Dat is een mooi en belangrijk gebaar, maar kan de plank misslaan als dit niet zorgvuldig wordt uitgevoerd. Zo geeft Google Translate niet altijd de juiste vertaling of spelling en dit soort vertaalfouten kunnen een tegengesteld effect hebben. "... ik begrijp dit toch niet?! Het is verkeerd gespeld." Dat beweerde een van de Syrische kinderen toen zij de vraag kreeg of haar thuistaal ergens aanwezig was op haar school. Ook kan de gekozen plek, de

gang, onbedoeld het signaal uitzenden dat de thuistaal niet bij het leren hoort, en juist buiten de muren van de klas wordt gehouden. Zo wordt het inderdaad ervaren door een van de deelnemende kinderen: "... Maar niets in de klas is in de thuistalen, alleen in het Nederlands." Wil je je school of klas inclusiever maken en thuistalen benutten, dan ben je er dus nog niet met alleen welkomstwoorden in verschillende thuistalen bij de ingang.

Hoe dan wel?

Denk bijvoorbeeld aan een workshop waarin leerkrachten en ouders samen meertalige materialen maken en in de school plaatsen. Het is belangrijk om meertalige uitingen niet alleen op de gang te hangen, maar juist ook in de klas. Denk bijvoorbeeld bij kleutergroepen aan de woorden voor de verschillende kleuren die er zijn, of bijvoorbeeld het themawoord van de week, en hang deze in verschillende talen op de muur.

Resultaat?

Je voorkomt taal- en spelfouten in de thuistalen als je meertalige ouders betreft bij meertalige uitingen in de school. Daarnaast voelen ouders zich gezien en gewaardeerd, krijgt hun taal een plek op school, leveren zij een bijdrage aan de school van hun kinderen en raken zij betrokken bij het onderwijs. Dit alles komt de kinderen enorm ten goede.

Conclusie

Het vormgeven van onderwijs aan nieuwkomerskinderen gaat niet alleen over het leren van (de Nederlandse) taal. Goed nieuwkomersonderwijs besteedt aandacht aan culturele verschillen en aan de thuistaal van kinderen. Zeker als kinderen gewend

zijn om te horen dat alles draait om het leren van Nederlands, kunnen ze afhoudend zijn in het gebruik van de thuistaal. In het nieuwkomersonderwijs is daarom expliciet ruimte nodig voor inhoudelijke en culturele kennis en ervaring die kinderen opgedaan hebben in de thuistaal, waarbij meertalige bruggetjes gebouwd worden om deze toegankelijk te maken. De onderwijsprofessional speelt daarin een sleutelrol, evenals het taalbeleid binnen de school. Inspanning en betrokkenheid van school en onderwijsprofessional maken dat nieuwkomerskinderen hun weg kunnen vinden in het benutten van hun thuistaal, waardoor ze ook beter hun weg vinden in het Nederlandse onderwijs.

Over de auteurs

Zahraa Attar is onderzoeker bij de afdeling Pedagogiek in Diverse Samenlevingen van de Universiteit Utrecht en bij het Lectoraat Meertaligheid en Onderwijs van de Hogeschool van Utrecht. Zij is in 2018 afgestudeerd aan de Universiteit Utrecht waar ze onderzoeksmaster in Taalwetenschappen heeft gevolgd. Haar afstudeeronderzoek ging over het effect van taal op de prestatie van Syrische nieuwkomersleerlingen in rekenen en of ouders van nieuwkomerskinderen betrokken kunnen worden in de beoordeling van rekenen van hun kinderen.

Jantien Smit is lector Meertaligheid en Onderwijs bij het Kenniscentrum Leren en Innoveren van Hogeschool Utrecht. Ze is co-projectleider van Multilingual Voices in STEM Education (Multi-STEM). In praktijkgericht, participatief onderzoek draagt ze bij aan gelijkere onderwijskansen voor meertalige leerlingen en studenten, van primair onderwijs tot hoger onderwijs.

Elma Blom is hoogleraar Taalontwikkeling en Meertaligheid bij de afdeling Pedagogiek in Diverse Samenlevingen van de Universiteit Utrecht. Ze is projectleider van Multilingual Voices in STEM Education (Multi-STEM), een grootschalig onderzoek waarin samen met scholen, wetenschapsmusea en ouders onderzocht wordt hoe de thuistalen van kinderen met een migratie-achtergrond in het onderwijs benut kunnen worden.